

АВТОПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ЦІННІСНО-СМИСЛОВИЙ АСПЕКТ

У статті розкриваються методика та результати дослідження ціннісно-сміслового компоненту автопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій. Визначено рівні розвитку та гендерно-вікові особливості ціннісно-сміслового компоненту автопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій. Джерел -7.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, ціннісно-сміслова сфера особистості, майбутні фахівці з інформаційних технологій, особистісний розвиток, автопсихологічна компетентність.

Постановка проблеми. На перехідному етапі розвитку українського суспільства особливої значущості набуває проблема формування людиною нових життєвих стратегій, компетентності, посилення гнучкості й мобільності соціальної поведінки. Чим вищий життєвий ресурс людини, чим ширші її соціальні можливості, тим легше їй здолати кризові настрої, оволодіти конструктивно-перетворювальною позицією [2].

Компетентне ставлення майбутніх фахівців з інформаційних технологій до життя означає потребу в самопізнанні, саморозумінні, саморегуляції в різних видах творчої діяльності; оволодіння науковими знаннями про сутність «Я», принципами і методами життєздійснення; усвідомлення, організацію свого психологічного часу, життєвого шляху; проблемне бачення свого життя; осмислене розв'язання міжособистісних суперечностей; здатність до об'єктивної оцінки рівнів, сфер і меж поширення своєї життєвої та професійної активності; усвідомлену й адекватну оцінку результатів своєї життєтворчості [2].

Ціннісні орієнтації особистості є опорними установками для прийняття рішень і регуляції поведінки. Вони є важливими елементами внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, сукупністю його переживань, що відокремлюють значиме, суттєве для кожної людини від несуттєвого. Як зазначають російські дослідники М.С. Яницький та А.В. Серий, ціннісні орієнтації формуються в процесі соціального розвитку індивіда, в ході виконання ним соціальних ролей значне місце відводиться системам цінностей, які функціонують у сім'ї та соціальних групах. Соціальна роль показує яким чином особистість втілює власні переконання, цінності у реальному житті. Це і є система поглядів, установок, уявлень, ціннісних орієнтацій стосовно умов власної життєдіяльності, які реалізуються в поведінці особистості [6].

Слід зазначити, що різні аспекти автопсихологічної компетентності вже були предметом уваги дослідників (О. Бондарчук [7], О. Деркача [3], Л. Степанової [3] та ін.). Водночас, ціннісно-сміслова сфера особистісного розвитку майбутніх фахівців з інформаційних технологій попри всю актуальність, не виступала в якості предмету спеціального дослідження.

Мета статті – аналіз особливостей ціннісно-сміслової сфери особистісного розвитку майбутніх фахівців з інформаційних технологій як важливої складової їх автопсихологічної компетентності.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. У дослідженні взяли участь 212 майбутніх фахівців з інформаційних технологій студентів Національного авіаційного університету, які навчаються за напрямками підготовки: 6.050101 Комп'ютерні науки; 6.050102 Комп'ютерна інженерія; 6.050103 Програмна інженерія; 6.170101 Безпека інформаційних і комунікаційних систем; 6.170102 Системи технічного захисту інформації; 6.170103 Управління інформаційною безпекою, які були розподілені на групи за віком: 1) до 18 років (21,7 %); 2) 18-20 років (66,5%); 3) понад 20 років (11,8 %) і за статтю – (76,4 %) чоловічої та (23,6 %) жіночої статі.

Ціннісно-смісловий компонент автопсихологічної компетентності фахівця з інформаційних технологій містить світоглядні установки (смісложиттєві та ціннісні орієнтації), що виражають ціннісне ставлення до самопізнання та саморозвитку майбутнього фахівця у процесі професійного навчання у ВНЗ, забезпечують прагнення до саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації в майбутній професії.

Дослідження ціннісно-сміслового компоненту автопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій відбувалося за допомогою модифікованої методики незавершених речень (модифікація О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушки) [1] та методики Д. О. Леонтьєва «Смісложиттєві орієнтації» [4].

Відповідно до модифікованої методики незавершених речень майбутнім фахівцям з інформаційних технологій давалась інструкція завершити 12 речень швидко, не роздумуючи, записуючи перше, що спаде на думку. Досліджувались особливості ставлення майбутніх фахівців з інформаційних технологій до саморозвитку та самопізнання.

За даною методикою передбачено виокремлення груп незавершених речень, що характеризують:

- ставлення майбутніх фахівців з інформаційних технологій до важливості використання психологічних знань у майбутній професійній діяльності;
- ставлення до особистісного самовдосконалення як запоруки професійного розвитку та успіху майбутнього фахівця з інформаційних технологій;
- ставлення до необхідності формування вмінь та навичок саморегуляції у стресових ситуаціях та під час негараздів у професійному житті.

Опрацювання отриманих даних проводилася як у кількісному, так і в якісному плані. Кожне виявлене ставлення оцінювалося наступним чином: позитивне ставлення – 1 бал, нейтральне ставлення – 0 балів, негативне ставлення – (-1) бал.

Результати опрацьовувались з використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 17.0)

Таблиця 1.

Розподіл майбутніх фахівців з інформаційних технологій за ціннісно-смісловими ставленнями

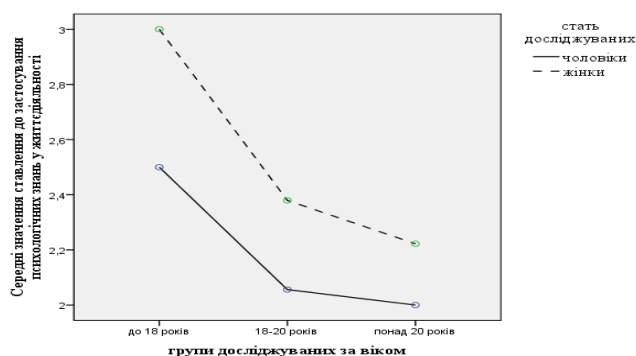
Ставлення до:	Кількість у %		
	Позитивне	Нейтральне	Негативне
важливості використання психологічних знань у майбутній професійній діяльності	48,5	26,2	25,2

особистісного самовдосконалення як запоруки професійного розвитку та успіху майбутнього фахівця з інформаційних технологій	46,5	34,7	18,8
необхідності формування вмінь та навичок саморегуляції у стресових ситуаціях та під час негараздів у професійному житті	49,0	33,7	17,3

Як видно з табл. 1, лише близько половини майбутніх фахівців з інформаційних технологій мають позитивне ставлення до важливості використання психологічних знань (48,5%), самопізнання та саморозвитку у майбутній професійній діяльності (46,5%), розвитку навичок саморегуляції (49,0%). Водночас, близько третини досліджуваних характеризуються нейтральним, а п'ятої частини – негативним ставленням до зазначених аспектів автопсихологічної компетентності.

Отже, можливо зробити висновок, що у значної кількості майбутніх фахівців з інформаційних технологій не сформоване позитивне ставлення до особистісного самопізнання та саморегуляції.

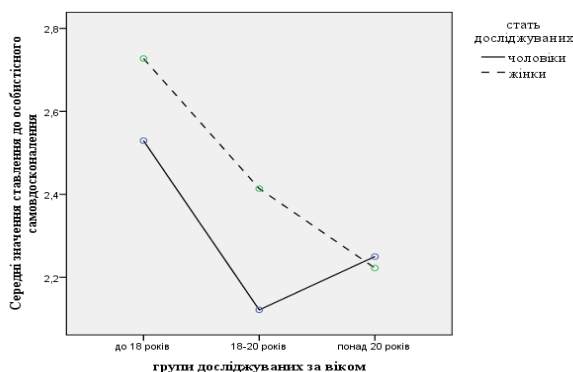
За результатами дисперсійного аналізу виявлено гендерно-вікові особливості ставлення до застосування психологічних знань у професійній діяльності (рис.1).

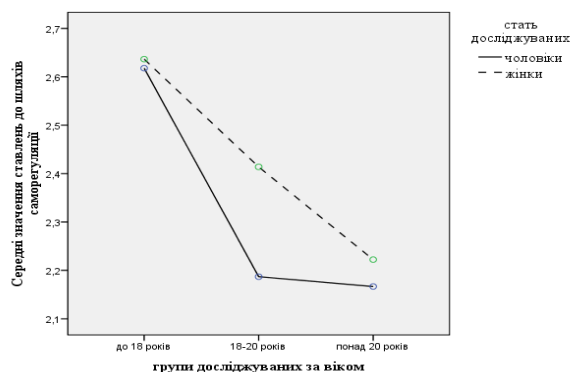
Рис.1. Гендерно-вікові особливості ставлення майбутніх фахівців з інформаційних технологій до застосування психологічних знань у майбутній професійній діяльності

Як видно з рис.1, середні значення ставлень майбутніх фахівців до застосування психологічних знань у майбутній професійній діяльності жіночої статі вище ніж у представників чоловічої, але мають подібну тенденцію до зниження показників з віком. Так, найвищі показники ставлень виявлено у групі студентів віком до 18 років, а найнижчі – у групі студентів віком понад 20 років.

Подібну тенденцію виявлено щодо ставлення майбутніх фахівців до особистісного самовдосконалення (рис. 2а) та саморегуляції у професійному житті (рис. 2б).

Рис.2а. Гендерно-вікові особливості ставлення майбутніх фахівців з інформаційних технологій до особистісного самовдосконалення

Рис.2б. Гендерно-вікові особливості ставлення до саморегуляції майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Отже, можливо зробити висновок, що з віком у свідомості майбутніх фахівців з інформаційних технологій зменшується значущість використання психологічних знань, методів особистісного самовдосконалення та розвиток навичок саморегуляції у майбутній професійній діяльності. Про цьому ставлення студентів жіночої статі до особистісного самовдосконалення є більш позитивним ніж у чоловіків.

На наступному етапі нашого дослідження ми визначали особливості смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців з інформаційних технологій за допомогою відповідної методики Д. О. Леонтьєва «Смисложиттєві орієнтації» [4].

Середні значення субшкал смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Субшкали методики	Бали, у середньому
«Локус контролю – Я (Я – хазяїн життя)»	5,13
«Цілі у житті»	4,96
«Локус контролю – життя або керованість життя».	4,84
«Результативність життя або задоволеність самореалізацією»	4,73
«Процес життя або інтерес і емоційна насиченість життя»	4,72
Загальний показник осмисленості життя	16,04

Як випливає з табл. 2, аналізуючи результати середніх значень субшкал смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців з інформаційних технологій, найбільші показники має субшкала «Локус контролю – Я (Я – хазяїн життя)», що характеризує уявлення про себе як про сильну особистість, що володіє достатньою свободою вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і уявленнями про її сенс, контролювати події власного життя. В той же час найменші показники має субшкала «Процес життя або інтерес і емоційна насиченість життя», що визначає не задоволеність своїм життям в сьогоденні, сприйняття процесу свого життя як не цікавого, емоційно не насиченого і не наповненого сенсом.

Загальний показник осмисленості життя свідчить про те, що майбутні фахівці з інформаційних технологій мають цілеспрямованість в майбутнє, але відчують не задоволеність своїм життям в минулому та сьогоденні, оскільки вважають, що єдиний сенс життя полягає в тому, щоб жити.

За кожною субшкалою методики Д.Леонтьєва було виокремлено високий, середній або низький рівні розвитку відповідного показника, узагальнення яких дозволило виявити загальний рівень розвитку смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців з інформаційних технологій (табл. 3.)

Таблиця 3.

Розподіл майбутніх фахівців з інформаційних технологій за рівнями смисложиттєвих орієнтацій

Рівні смисложиттєвих орієнтацій	Кількість у відсотках, (%)
Високий	15,6
Середній	28,8
Низький	55,6

Як видно з табл. 3, понад половину (55,6 %) майбутніх фахівців мають низький рівень смисложиттєвих орієнтацій, що характеризує майбутнього фахівця з інформаційних технологій, як особистість, що живе сьогоденним днем, має переконаність у тому, що життя людини не підвладне свідомому контролю, що свобода вибору ілюзорна і безглуздо що-небудь загадувати на майбутнє. Лише 15,6% досліджуваних характеризуються високим рівнем осмисленості життя.

За результатами дисперсійного аналізу виявлено гендерно-вікові відмінності смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців з інформаційних технологій (рис. 3).

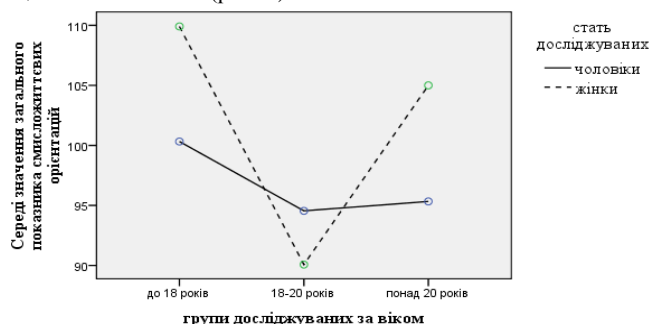

Рис. 3. Гендерно-вікові відмінності смисложиттєвих орієнтацій майбутніх фахівців з інформаційних технологій

Як видно з рис. 3, осмисленість життя майбутніх фахівців жіночої статі у цілому вище ніж у майбутніх фахівців чоловічої статі, в вікових періодах до 18 років та понад 20 років, але втрачають свою значимість в період з 18 до 20 років.

Отже, можливо зробити висновок, що особистісні смисли майбутніх фахівців з інформаційних технологій змінюються з віком та мають гендерні особливості.

На наступному етапі емпіричного дослідження на основі узагальнення даних визначено рівні ціннісно-смыслового компоненту автопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій (табл. 4).

Таблиця 4.

Розподіл майбутніх фахівців з інформаційних технологій за рівнями ціннісно-смыслового компоненту автопсихологічної компетентності

Рівні ціннісно-смыслового компоненту	Кількість у відсотках, (%)
Високий	10,4
Середній	48,1
Низький	41,5

Як випливає з даних, наведених у табл. 4, лише 10,4% досліджуваних студентів характеризуються високим рівнем ціннісно-смыслового компоненту аутопсихологічної компетентності, являючи собою сильну особистість, яка володіє достатньою свободою вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і завданнями, вільно приймати рішення і втілювати їх у життя, використовуючи засоби самопізнання та саморозвитку.

Середній рівень ціннісно-смыслового компоненту аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій мають 48,1%. Це дає підставу охарактеризувати їх як таких, що мають плани на майбутнє, що не завжди підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію через недостатнє використання засобів самопізнання та саморозвитку, володіння навичками саморегуляції тощо.

41,5% досліджуваних взагалі мають низький рівень його розвитку. Такі студенти живуть переважно сьогодишнім днем, мають переконаність у тому, що життя людини не підвладне свідомому контролю, не переймаються розв'язанням проблеми особистісного самовдосконалення та саморозвитку.

Висновки. За результатами емпіричного дослідження констатовано, що значна кількість майбутніх фахівців мають незадоволеність своїм життям в сьогоденні, мають уявлення про себе як про особистість, що не має достатньої свободи вибору, можливості побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і уявленнями. Це спричинює недостатній рівень сформованості ціннісно-смыслового компоненту аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій і визначає необхідність його розвитку у процесі їх професійної підготовки.

Тому пріоритетні сфери коректив у професійній підготовці майбутніх фахівців з інформаційних технологій полягають, на нашу думку, у збагаченні психолого-педагогічних знань студентів з питань особистісного самовдосконалення, створенні умов для їх застосування, розвитку самосвідомості, підсиленні значущості внутрішньої мотивації саморозвитку спрямованої на формування практичних умінь і навичок у сфері особистісного самовдосконалення.

Література

1. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності: монографія / О. І. Бондарчук. – К. : Наук. світ, 2008. – 318 с.
2. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / За ред. Л.В.Сохань, І.Г.Єрмакова, Г.М.Несен. - К.: Богдан, 2003. – 503 с.
3. Деркач А. А. Развитие аутопсихологической компетентности государственных служащих / А. А. Деркач, Л. А. Степанова. – М.: РАГС, 2003. – 297 с.
4. Леонтьев Д.А. Тест смысловых ориентаций (СЖО). 2-е изд. – М.: Смысл, 2000. – 18 с.
5. Проскурка Н. М. Методика дослідження аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців з інформаційних технологій / Н. М. Проскурка // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. – Вип. 9 (22) / голов. ред. В.В.Олійник. – К.: АТОПОЛ. – 2013. – Ч.1. – С.196 – 204.
6. Яницький М.С. Діагностика рівня розвитку ціннісно-смыслової сфери особистості // М.С. Яницький, А.В. Сєрий, Ю.В. Пелех. – Рівне, 2011. – 192 с.
7. Формування психологічної компетентності керівників освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти : наук.-метод. посіб. / [О. І. Бондарчук, Л. М. Карамушка, О. В. Брюховецька та ін.]; за наук. ред. О. І. Бондарчук. – К. : Наук. світ, 2012. – 194 с.

References

1. Bondarchuk O. I. Socio-psychological basis of the personal development of leaders of secondary schools in the professional activities: monograph / O. I. Bondarchuk. - K. : Scientific world, 2008. - 318 s.
2. Living competence of personality: science textbook / edited L.V. Sahan, I.G. Ermakova, G.M. Nesen, K.: Bohdan, 2003. - 503 s.
3. Derkach A. A. Development autopsychological competence of civil servants / A. A. Derkach, L. A. Stepanova. - M: RAGS, 2003. - 297 s.
4. Leontiev D.A. Test semantically-orientation. 2nd edition. - M: Meaning, 2000. - 18 s.
5. Proskurka N. M. The research methodology autopsychological competence future information technology professionals / N. M. Proskurka // Bulletin of postgraduate education: the collection of sciences works - Vol. 9 (22) / main editor V.V. Oliynik. - K.: ATOPOL. - 2013. - Part 1. – S.196 - 204.
6. Yanitskiy M.S. Diagnosis of the level of development of value-semantic sphere of personality // M.S. Yanitskiy, A.V. Seriy, J.V. Peleh. - Rovno, 2011. - 192 s.
7. The formation of psychological competence of the heads of educational institutions in the conditions of post-graduate pedagogical education : Sciences.-method. manual. / [A. I. Bondarchuk, L. M. Karamushka, O.V. Bryukhovetskaya and other] ; for sciences editor O. I. Bondarchuk. - K. : Education world, 2012. - 194 s.

Проскурка Н.М.

В статье раскрываются методика и результаты исследования ценностно-смыслового компонента аутопсихологической компетентности будущих специалистов по информационным технологиям. Определены уровни развития и гендерно-возрастные особенности ценностно-смыслового компонента аутопсихологической компетентности будущих специалистов по информационным технологиям. Источников-7.

Ключевые слова: ценностные ориентации, ценностно-смысловая сфера личности, будущие специалисты по информационным технологиям, личностное развитие, аутопсихологическая компетентность.

Natalia Proskurka

The article describes the methodology and results of research of value-semantic component autopsychological competence of future specialists on information technologies. Define the levels of development and gender-age characteristics of value-semantic component autopsychological competence of future specialists on information technologies. Sources -7.

Key words: value orientation, value-semantic sphere of the person, future specialists in information technology, personal development, autopsychological competence.

Проскурка Наталія Миколаївна - старший викладач кафедри педагогіки та психології професійної освіти Національного авіаційного університету, м. Київ,

e-mail: proskurka_nataly@ukr.net

моб. тел.: (050) 355-49-74; (097) 537-09-09

адреса: 02081 м.Київ, пр. Григоренко 14, кв.344